

УДК 1:355. 1

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ПРОВІДНОЇ ПРОФЕСІЙНО-МОРАЛЬНОЇ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИКА

Л.О. Петрова, учений секретар, кандидат філософських наук,
Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

У статті аналізується сутність поняття професійної відповідальності як провідної професійно-моральної якості військового керівника. Обґрунтовано, що професійна відповідальність військового керівника виступає у ролі інтегративної якості, що виявляється у здатності приймати обґрунтовані рішення у сфері управлінської діяльності, сумлінності у їх реалізації та готовності відповідати за їх результати та наслідки. Вибір управлінських рішень військового керівника залежить не тільки від інтелектуального, але й морально-етичного потенціалу особистості.

Ключові слова: відповідальність, професійна відповідальність, професійна діяльність, духовно-моральний потенціал військового керівника.

Актуальність проблеми. Статтю присвячено філософському аналізу проблеми професійної відповідальності як провідної професійно-моральної якості військового керівника. Питання є актуальним, позаяк реформування Збройних Сил України підвищило вимогливість до професійної діяльності військовослужбовців, посилило контроль суспільства за діяльністю військової сфери, сконцентрувало персональну відповідальність військових керівних кадрів за результати професійної діяльності.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій показує, що проблеми відповідальності розробляються філософами, соціологами, психологами, зокрема науковцями в сфері соціальної психології та психології управління. У роботах В. Андрущенко, В. Водоп'янова, А. Буженко, Ю. Волкова, Є. Полякова, А. Ключова, Т. Лапіна ці проблеми розглядаються під філософським кутом зору як наслідок соціалізації особистості. Більшість дослідників пов'язують механізм формування професійної відповідальності фахівців з трудовою діяльністю та всебічним розвитком особистості (Л. Архангельський, Л. Блюхман, Б. Князева, Н. Слюсарянський, О. Фріш та ін.). Вагомий внесок у створення методологічних засад наукової розробки питання щодо виховання відповідальності внесли праці І. Бойченка, Л. Губерського, Т. Ящука та ін.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел визначити специфічні особливості професійної відповідальності як провідної

професійно-моральної якості військового керівника.

Виклад основного матеріалу. Бойові дії на Сході України та подальший курс реформування Збройних Сил України за натовськими стандартами змінює і професійний вектор діяльності військового керівника та акцентує відповідальність за своєчасно прийняті управлінські рішення, кваліфіковано виконані дії, які характеризують професійно-особистісний розвиток офіцера, його ставлення до посадової діяльності, професії військового. Сьогодні найважливішими пріоритетами військової освіти України є формування та розвиток якісно нової особистості сучасного військового керівника, здатної відповідально й ефективно діяти за складних та екстремальних умов мирного і воєнного часу.

Щодо проблеми екстремальності, то її необхідно розглянути на основі розуміння філософами екзистенціалізму екзистенції [1, 2]. Оскільки екзистенція постає для екзистенціалістів проміжним буттям між буттям суспільства і буттям трансцендентним, тобто характеризується інтенціональністю як спрямованістю на вихід за межі наявного, то найбільш наочно, з погляду екзистенціалістів, вона виявляється в разі потрапляння людини до так званих межових ситуацій. Це стани якнайгострішого емоційного стресу, пов'язаного перш за все з переживанням страху смерті й абсурдності життя. Важливо у зв'язку з цим звернути увагу на підхід екзистенціалістів до проблеми вибору людини. Так, у філософії Ж.-П. Сартра людина відрізняється від усіх природних істот саме своєю здатністю вибирати саму себе, бути самою собою та нести відповідальність перед собою за свій вибір [3]. Іншими словами, вибір людини у Ж.-П. Сартра не узгоджується з жодними соціальними нормами і встановленнями, але, вибираючи себе, людина одночасно вибирає і все людство. За кожною прийнятою позицією або кожним окремим зобов'язанням можна розрізнити екзистенціальну волю, спосіб вибору себе і визначення всієї своєї долі. Зважаючи на викладене, щоб розвинути почуття володіння собою у поведінці військового керівника в екстремальних ситуаціях, потрібно тільки дістати доступ до своїх ресурсів і взяти на себе управління ними. Але необхідно глибоко знати власний потенціал, рівень власної підготовки до екстремальних ситуацій, уміти цей рівень постійно підтримувати.

Варто підкреслити, що “людина народжена згори як духовне створіння, котре інтелектуально і громадянсько дозріло й несе усвідомлену відповідальність за себе, своє оточення і земний світ загалом” [4, С. 146]. Ураховуючи викладене, науковці [5; 6] визначають духовний потенціал офіцера як

ступінь духовної готовності особистості переносити випробування війни й не втратити волі до боротьби в інтересах своєї держави. Звідси випливає, що відношення військовослужбовця до цілей, характеру і наслідків війни знаходить особливо чітке, рельєфне вираження у моральній формі й відображається в етичних поняттях добра і зла, справедливості та несправедливості тощо, а такі категорії військово-етичної теорії, як військовий обов'язок, моральна відповідальність, відвага, героїзм, самопожертва та інші стають головними. Тому часто в армії вживається термін “духовно-моральний потенціал” як сукупність духовних цінностей і відповідних почуттів, моральних норм і моральних якостей, в яких виражається готовність та здатність особового складу збройних сил виконати завдання щодо збройного захисту Батьківщини. Згідно з ним, духовність виступає як здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній Всесвіт особистості на етичній основі, здатність створювати вільний внутрішній світ людини. Тому важливим компонентом відповідальності як якості особистості є вольовий компонент. Недостатньо зрозуміти і відчувати те, що доручено. Важливо ще й проявити вольове зусилля для реалізації відповідальності в конкретні дії.

Практично всі дослідники проблеми відповідальності відзначають складність, комплексність, інтегральність цієї якості особистості, обумовленість її іншими найважливішими якостями [7; 8; 9]. При цьому справедливо наголосити, що відповідальне ставлення до своїх вчинків і поведінки, до своєї роботи і обов'язків, спільній справі виражається в дисциплінованості, сумлінності, точності виконання обов'язків. Відповідальність викликає і формує такі якості, як принциповість, вимогливість, чесність, правдивість і т.п.

Ми вважаємо, що структурування феномену відповідальності за об'єктом відповідальності, тобто сферою діяльності, дає змогу, з одного боку, виокремити основні компоненти відповідальності, а з іншого – зрозуміти, що феномен відповідальності формується не просто сумою елементів, а взаємодією їх між собою. Об'єднуючи значення внутрішнього мотиву поведінки, спонукаючи людину шукати і знаходити способи вирішення поставлених перед ним завдань в ході виконання обов'язків військової служби, відповідальність виконує спонукальну функцію, реалізується в ініціативності.

Високоморальний характер військової дисципліни проявляється в тому, що вона базується “не так на страху покарання і голом примусі, а на добровільному, свідомому виконанні кожним свого службового обов'язку”. Тому принцип свідомості військової дисципліни в широкому сенсі означає

свободу волі, яка є здатністю приймати рішення зі знанням справи і нести відповідальність за це рішення. А це значить, що свідома дисципліна пред'являє високі вимоги до духовного вигляду військовослужбовців, їх активності і особистої відповідальності за виконання обов'язків військової служби. У цих вимогах переплітаються моральні і правові норми регулювання відносин.

У цьому разі, оскільки існують такі норми, можна ввести поняття професійної відповідальності. Професійний – тобто пов'язаний із певною професією, який об'єднує людей однієї професії чи близьких до неї професій. Поняття “професійний”, “професія” тотожні поняттю “професіоналізм” – оволодіння основами та глибинами якої-небудь професії (роду занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок) [10, с. 1177].

Таким чином, професійна відповідальність пов'язана з наявністю специфічних професійних норм, що регулюють поведінку військового керівника, як правило нормами професійної етики, а межі професійної відповідальності детермінуються повноваженнями, якими він наділений.

Професійна відповідальність як раз і поєднує вимоги обов'язків військової служби з “потребами внутрішньої істоти” військового керівника. Інтелектуальний компонент професійної відповідальності включає в себе вимоги обов'язків військової служби, емоційний “переробляє їх у свою плоть і кров”, а вольовий включає особистість військового керівника в активну діяльність через звички і навички дисциплінованої поведінки.

Такий синтез інтелектуального, емоційного і вольового компонентів дозволяє особистості прогнозувати, передбачати наслідки своїх дій і вчинків, забезпечує готовність відповідати за них. Оскільки, особистість військового керівника є носієм соціального досвіду, ми вважаємо, що його професійні та особистісні якості – це інструмент, що певною мірою впливає на результат виконання покладених на нього функцій за призначенням.

Висновки. Можна констатувати, що професійна відповідальність - одне з серцеподібних якостей військового керівника. Вважаємо, що визначення структури професійної відповідальності як єдності її компонентів дозволить нам в подальшому дослідити процес виховання професійної відповідальності майбутнього військового керівника, як один з важливих аспектів освітньої роботи у вищому військовому навчальному закладі.

Література

1. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти [Текст] / В. С. Лутай. – К.: Магістр–S, 1996. – 256 с.
2. Хайдеггер М. Онтологія (герменевтика фактичності); (феноменологічний шлях герменевтики фактичності) [Текст] / М. Хайдеггер; [пер. с нем. І.Інішева]; Докса. – 2009. – Ч.2 – Вип.14. – С.342–359.
3. Сартр Ж.П. Екзистенціалізм – це гуманізм [Текст] / Ж.П. Сартр, Ф. Ніцше, З. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, [Пер. с фр.] Сумерки богів // – М.: Політиздат. – 1990. – С. 319–344.
4. Кушерець В. Історія людини і людина в історії (смісловий аспект) [Текст] / В. Кушерець // Визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання. Зб. наук. праць: Філософсько-антропологічні студії' – К.: СтилоС. – 2013. – С. 143–148.
5. Кротюк В.А. Духовний потенціал обороноздатності держави в умовах соціокультурних трансформацій (соціально-філософський аналіз) [Текст]: Автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03 / В.А. Кротюк; Харк. ун-т Повітр. Сил ім. І.Кожедуба, 2008. – 190 с.
6. Кротиков В.П. Гуманітарна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії і практики [Текст] : Монографія / В.П. Кротиков. – К.: НДЦГП ЗСУ, ТОВ «Видавничий будинок «Аванпостприм», 2010. – 158 с.
7. Тітаренко, О. Г. Відповідальність в управлінні (соціально-філософський аналіз) [Текст] : дис... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / О. Г. Тітаренко. – Х., 2006. – 178 с.
8. Захарченко, В. Ю. Юридична відповідальність державних службовців та проблема порушення службової етики [Текст] / В. Ю. Захарченко // Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 20. – С. 223–231.
9. Шусть В.В. Професійна відповідальність як особистісна риса майбутніх фахівців-аграрників [Текст] / В.В Шусть // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2005. – №8. – С. 278–283.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. – Ірпінь : ВТС «Перун», 2009. – 1736 с.

ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ КАК ВЕДУЩЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНО-НРАВСТВЕННОГО КАЧЕСТВА ВОЕННОГО РУКОВОДИТЕЛЯ

Л.А. Петрова

В статье анализируется понятие профессиональной ответственности как ведущего профессионально-нравственного качества военного руководителя. Обосновано, что профессиональная ответственность военного руководителя выступает в роли интегрального качества, проявляется в способности принимать обоснованные решения в сфере управленческой деятельности, добросовестности в их реализации и готовности отвечать за их результаты и последствия. Выбор управленческих решений военного руководителя зависит не только от интеллектуального, но и морально-этического потенциала личности.

Ключевые слова: ответственность, профессиональная ответственность, профессиональная деятельность, духовно-нравственный потенциал военного руководителя.

PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY AS LEADING PROFESSIONAL AND MORAL QUALITY OF THE MILITARY LEADER

L.A. Petrova

The article analyzes the concept of professional responsibility as the leading professional and moral quality of the military leader. It is substantiated that the professional responsibility of the military leader act as integrative quality, manifested as ability to make informed decisions in

the sphere of management environment, conscientiousness in their implementation and readiness to be responsible for their results and consequences. The choice of managerial decisions of a military leader depends not only on the intellectual, but also on the moral and ethical potential of the individual.

The military leader should always remember that in the modern political situation, when the world has accumulated huge arsenals of mass destruction weapons, his personal responsibility for the security of the Motherland and for the future of all mankind grows many times.

Responsibility is one of the key qualities of the military leader personality, acts to many other qualities of a person as a system-forming quality, serves as a cause and condition for their implementation.

It is substantiated that the synthesis of intellectual, emotional and volitional components allow the military leader to predict, to foresee the consequences of his actions, and provides a readiness to answer for them.

Keywords: responsibility, professional responsibility, professional activity, spiritual and moral potential of the military leader.